

normes

ortografiques

der **A**ranés

TÈXTE APROVAT EN PLEN DETH CONSELH GENERAU D'ARAN
5 D'OCTOBRE DE 1999

© Conselh Generau dera Val d'Aran
Çò de Saforcada, s/n. 25530 Vielha (Val d'Aran-Lhèida)

Dep. Legau: HU-172/99

I.S.B.N.: 84-89940-31-2

Estamparia: Gràfic RM Color, S.L.

C/ Ganadería, parcela 27 B, nave 2 (Pol. SEPES) - 22006 HUESCA

PRESENTACION

Quan er an 1983 eth president dera Generalitat, eth Plan Aunorable Sr. Jordi Pujol, amassa damb es conselhèrs de Cultura e Ensenhament, Aunorables Srs. Max Cahner e Joan Guitart, signauen eth 14 de gèr eth decret peth quau s'adoptauen es Normes Ortografiques der Aranés, mercauen es bases qu'auien de perméter tot eth desvolopament posterior dera lengua nòsta; aguest ei possiblement eth decret que mès transcendéncia a auut en desvolopament dera nòsta personalitat; er ensenhament dera lengua enes estudis, era edicion de libres de tèxte, eth reciclatge deth professorat, es còrsi d'aranés entà adults, era preséncia enes mieis de comunicacion, era organizacion e participacion en concorsi literaris, er emplec institucionau, era preséncia publica dera lengua, er usatge administratiu e politic,... que tant s'an desvolopat enes darrèrs quinze ans, an seguit un plantejament unitari e coerent, fonamentat en aqueres normes ortografiques qu'ua comission d'expèrts catalans e occitans proposauen.

Ara, ath cap deth temps, ua comission constituïda pera Oficina de Foment e Ensenhament der Aranés deth Conselh Generau d'Aran, formada per dètz personas implicades en emplec der aranés, a considerat que ja ère eth moment de hèr un nau pas ena determinacion dera Normativa der Aranés e a proposat ath Conselh Generau d'Aran era adopcion d'un nau còdi, que non ei pas diferent der anterior senon que, tot ath contrari, veng a completà-lo.

Eth Conselh Generau d'Aran, en tot hèr us des facultats que li conferís era Lei 16/1990 a dat supòrt ara propòsta e per unanimitat de toti es conselhèrs, eth 5 d'octobre de 1999, a decidit adoptar aquestes Normes Ortografiques e realizar es accions que siguen convenientes entà que toti es organismes administratius e es usatgèrs der aranés en generau, les agen presentes.

Era Comission, nomenada de Còdi Lingüistic, qu' a trebalhat aquesta propòsta ath long d'un an e miei, merite era nòsta consideracion e eth reconeishement a un trebalh ben elaborat. Era aprobacion des Normes e era sua publicacion e difusion peth Conselh Generau d'Aran son era expresion dera valoracion que se n'a hèt. Eth besonh dera existéncia d'ua comission d'aquestes caracteristiques en procès potenciador dera lengua ei clar s'auem en compde qu'era lengua ei viua e que manifèste era sua vivacitat, entre d'autes causes, en procès evolucionador, ena accion cambianta, en increment de lexic e de formes...E, entà orientar era correccion e eth procès mos cau un element referenciau que determine e que canalize. Aquesta Comission non a d'acabar eth sòn trebalh damb era publicacion d'aquesta normativa; ei ara quan comence e a d'auer un procès ordenat de trebalh e ua estructura que li permete auançar convenientment. Era lengua e era sua potenciacion n'an de besonh.

Carlos Barrera Sánchez
Sindic d'Aran

COMISSION

An format part dera Comission de Còdi Lingüistic qu'a proposat eth tèxte des Normes Ortografiques ath Conselh Generau d'Aran:

Sr. Frederic Vergés Bartau (President scientific)

Sr. Jusèp Loís Sans Socasau (Coordinador)

Sra. Manuela Ané Brito (Secretària)

Sra. Veronica Barès Mòga (Secretària)

Sra. Angelina Cases Andreu

Sr. Jèp de Montoya Parra

Sra. Maria Elvira Riu Abadia

Sra. Rosa Maria Salgueiro Pujós

Sr. Miquèu Segalàs Mir

Sr. Jordi Suïls Subirà

Eth Conselh Generau d'Aran a aprovat per unanimat es Normes Ortografiques en Plen deth dia 5 d'octobre de 1999

PREFÀCIA

Eth 14 de gèr de 1983 es "Normes ortografiques der aranés" estèren adoptades per decret signat peth president dera Generalitat de Catalonha e coma tau publicades en DOG num. 312 deth 16 de març deth madeish an. Er emplec d'aguest e d'aguestes en toti es encastres dera vida vidanta dera nòsta societat: administracion, ensenhament e ahèrs particulars, sustot a compdar dera sua oficializacion (Lei de regim especiau dera Val d'Aran de junhsèga de 1990), a determinat qu'aqueri punts dera normativa ortografica que balhaven lòc a quauques ambigüetats (qu'en moment deth sòn redigit e posteriora aprobacion, estèren admetudes) avessen d'èster tornats a campar e hicats ara ora d'aué.

Entà amiar tà devant aguest prètzhet, eth Conselh Generau d'Aran creèc ua comission compausada per persones que heren partida dera Comission qu'elaborèc es Normes ortografiques de 1983, regents e eth burèu dera OFEA, en tot mantier un sarrat contacte tamb eth "Conselh dera lenga occitana", ada quin apertien tanben quauques persones qu'en sòn dia heren partida dera vieilha Comission.

Es diferéncias enter es dues "normes", era originau e era revisada, son plan petites e superficials quan aguestes s'apliquen ben, causa que mos hè assolidar que podem parlar d'ua soleta norma que teng dues variantes. Alavetz çò de prioritari entad aguesta nauèra Comission a estat:

1 èr.- D'aver ua norma establa entà non desvariar es usatgèrs.

2 au.- De trapar er equilibri enter era unitat dera lengua e eth respècte dera sua diversitat dialectau. Aguesta darrèra tòca passe per emplec de grafies es mèns unitàries possibles.

En tot partir d'aguesti dus pressupausats podem donc acarrerar es divergéncias pichones enter çò qu'a estat revisat e çò que ja i ère, punts que non eishòrden pas bric era descodificacion e que son:

a) Es vèrbs en [-izá] e e sòns derivats tipe: "realizar" > "realizacion", "umanizar" > "umanizacion", etc., a on eth grafèma "z" ei tot simplament cossent ara pronóncia [z].

Toti aguesti vèrbs deriven deth sufixe grèc "-izeia" (latin "-izare") e possedissen un sens frequentatiu.

Eth hèt de passar (ena version originau des normes) deth grafèma "z" ath grafèma "s" podem díder qu'estèc ua faussa simplificacion pr'amor qu'amièc ua dificultat qu'abantes non i ère (hèsqui referéncia ara norma alibertina), donc mos trapàvem tamb excepcions deth tipe: "antozoari" (anto / zoari < grèc "anto" = flor, "zoari" < grèc "zoo" + latin "ariu"); "mesozoïc" (meso / zoïc < grèc "meso" = miei, "zoïc" < grèc "zoo" + latin "icus"); "azim" (a / zim < grèc "a" = non, "zim" < grèc "zymé" = lhèute, levame; "nazi" < aleman "national-sozialist").

Aguest adobatge deth grafèma "s" [z] ath grafèma "z" [z] non a de hèr pensar as usatgèrs dera lengua que d'aué enlà auràn de hèr recèrques etimologiques ara ora d'escríuer, donc, plan que non !, es auti vèrbs en [-izá] mèns que seguim en tot escriuer-les "-isar" son aqueri que deriven de substantius en "-isi" > grèc "-sis": "analisi" > "analisar", "dialisi" > "dialisar", "metamorfòsi" > "metamorfosar", etc.

b) Era restitucion dera "-r" etimologica des infinitius enes vèrbs pronominaus o es formes "infinitiu + un aute pronòm": "pientar-se, "pelejar-se", "veder-la", "crompar-i", "minjar-s'ac", "vener-les-ac", tament coma ac hèn d'autes lengües romaniques (catalan) o d'auti dialèctes occitans que seguissen era forma aranesa (bigordan), en torn de "pientà-se", "pelejà-se", "minjà-s'ac", . . .

Aguesta restitucion mos balhe ua coeréncia abantes inexistenta tamb era grafia de quauqui mots compausats: "pair-sénher", "mair-sénher", etc.

Ei desir d'aguesta Comission caminar entà arténher era codificacion des nòsti dialèctes occitans e d'aciu estant hè arreconeishença deth prètzhet qu'amie eth "Conselh de la lenga occitana" sus aguest punt e de toti aqueri que tamb eth sòn trabalh sagen de hargar es formes de referéncia d'un occitan estandard, en tot neurir-se des hònts de toti es sòns dialèctes e atau bastir aquera lengua comuna qu'a de préner sa plaça en aguest IIIau millenari e açò s'artenherà tamb era volentat de toti nosati, usatgèrs dera lengua.

Frederic Vergés Bartau

NORMES ORTOGRAFÍQUES DER ARANÉS

1. **a,à** se pronóncien [a]. **a** finau aton ath deuant de pausa a un son variable que pòt èster a pròp d'ò [ɑ],[ɔ]:

parlar, veirà, garia

Quan cau accentuar er **a**, pòrte tostemp accent grèu: **à**

2. **è** -tostemp tamb er accent grèu- se pronóncie **e dubèrt** [ɛ]:

vedèra, pè

3. **e,é** se pronóncien **e barrat** [e]:

cede, francés

4. **i,í** se pronóncien [i]:

liròt, petit, vedí

5. **ò** -tostemp damb accent grèu- se pronóncie generaument **o dubèrt** [ɔ]:

en bèra posicion ei mès barrat [o]:

òme, auriò

6. **o,ó** se pronóncien [u]:

poma, solet, amistós

Cau pensar qu'aguesta grafia correspon ara lectura espontanèa qu'es aranesi hèn des nòms coma *Benós, Begós, Montcorbison, Barcelona, Tarragona...*

7. **u,ú** se pronóncien [y]:

pujar, blu, dempús

8. Es diftongs

Un diftong ei format per ua vocau precedida o seguida dera semiconsonanta "i" o "u". Es dues se combinan e se pronóncien d'ua soleta emission de votz.

Quan ua vocau ei seguida d'ua des semiconsonantes se formen es diftongs decreishents e quan ei precedida des madeishes se formen es diftongs creishents.

Diftongs decreishents:

ai: *aigua*

au: *sau*

ei: *veire (1)*

èi: *lèit*

òi: *beròi*

oi: *poirir*

ui: (demore soent simplificat en **u:** *fruta* per *fruita*)

eu: *peu*

èu: *mèu*

iu: *hiu (2)*

òu: *pòur (3)*

(1) Er antic diftong **èi** [ɛj] a passat a **è** [ɛ] en posicion finau:

cantè, è per cantèi, èi.

I a tendéncia a passar d'**ei** [éj] a **e** [é]:

trueita o trueta

dret, lhet, net per dreit, lheit, neit . . .

(2) **iu** se pòt liéger segontes era prononciacion de cadun, **iu** /**ieu** [iw],[jew]:

hiu, Diu, aciu

(3) Er antic diftong **òu** [ɔw] a passat a **ò** [ɔ]:

auriò, bò, vò per auriòu, bòu, vòu.

Comparatz **sau/salat** tamb **auriò/auriòla** o tamb **vò/voler**.

Diftongs creishents:

ia: *istòria*

ua: *quan* (*)

ie: *vielh*

ue: *huec*

iè: *molièr*

iò: *piòisha*

io: *violéncia*

En torn des paraules **iaute, iauta, iauti, iautes**, a on er **u** der article indefinit a passat a **i** [j] **-u(n) aute>iaute** - cau escriuer es formes originàries: *un aute, ua auta...* maugrat que les prononciem damb **i**.

(*) Per rasons etimologiques, trobam ath delà deth diftong **ue** eth diftong **oe**, qu'a eth madeish son [we] e deth diftong **ua**, eth diftong **oa** [wa]:

oelha, soent, joen, empodoar, brotoar... (Remercatz era queiguda d'ua consonanta).

9. Eth trèma

Quan **i** e **u** son plaçats ath darrèr d'ua auta vocau e non apartienen ara madeisha sillaba s'indique damb eth trèma: **(i/ü)**.

Eth trèma ei eth signe grafic que servís entà trincar un diftong quan es normes d'accentuacion non permeten plaça-i un accent grafic.

Tostemp plaçaram eth trèma sus **i** e **u** darrèr de vocau: *flaüta, cocaïna, païsi, jesüita* e es formes verbaus damb prefixe com *reïncidir; coïncidir...*

10. u entre vocaus a un son consonantic corresponent ath signe [w]:

escriuer; víuer; parlaua

En Pujòlo, a on se pronóncie coma **b** [β], se pòt escriuer **v**:

escriver; víver; parlava

11. p correspon ath signe [p]:

pèira, pin

En posicion finau ath darrèr d'**m** ei mut [ø]:

tostemp, camp

En generau, se pòden trapar paraules tamb era madeisha arraitz a on eth **p**, ath laguens dera paraula, sone clarament:

campament

Bèth còp, per rasons etimologiques, se trape **b** en posicion finau dera paraula; alavetz se lieg coma **p** [p]:

arab

12. b correspon as signes der alfabèt fonetic [b],[β]:

barrar, acabar

Escriuem b:

-Dauant d'l e r: *pòble, blu, bren, bracar* exceptat es paraules coma *vrèspe, revlinçar, vrenhar* que provien de *v* latin e que formen eth grop *vr* per evolucion metatesica.

Ex. *vesper/vrèspe* (desplaçament d'r).

-Enes paraules a on i a desplaçament d'r (metatèsi): *cramba, craba, crubar*.

-Se trobam *p* ena arraitz d'un mot: *sap-sabie, lop-loba, recep-recebut*.

-Darrèr d'm: *cambiar, ambiciós*, exceptat de *circonvolucion, tramvai, triumvirat*.

-"**bl**" ath darrèr de vocau se pronóncie [bb]: *amable*.

13. v sone coma **b** [b],[β].

Escriuem v:

- Darrèr d'n: *convèrsa, convier, enviar*.

- Enes acabaments der imperfècte d'indicatiu des vèrbs dera prumèra en varianta pujolenca: *cantava, guardava...*

- Quan aguest proven d'un *v* latin: *vaca, cervèth, vop, vin...*

- En Pujòlo eth *v* intervocalic latin se i manteng: *escriver, viver...*

14. Un corròp de paraules dera madeisha familha mantien alternança **b/v** de forma excepcionau:

aprovar/aprobacion

avortar/abortiu

corba/corvatura, corvilinèu

moviment/mobil

provar/provable/probable

15. f correspon ath signe fonetic [f]:

flor, filosòf

16. t se pronóncie [t]:

tet, tèrra

En posicion finau ei mut ath darrèr d'n e d'l e ne pòt èster ath darrèr de diftong e d's [ø]:

content, molt, naut, lèit, aguest.

En generau se pòden trapar paraules damb era madeisha arraitz a on eth **t**, ath laguens dera paraula, sone clarament:

contenta, molta, nauta, leitèr, aguesta .

Bèth còp, per rasons etimologiques, se trape **d** en posicion finau de paraula; alavetz sone **t** [t] o ei mut [ø] enes madeishes condicions de **t**:

hered, caud.

Tanben acabaràn en **d** es paraules damb eth sufix **-tud** coma *sollicitud, abitud, beatitud, longitud, rectitud, servitud*. Excepcion: *vertut*

17. d se pronóncie [d] [δ] entre vocaus:

daurir, cede

18. Ca, co, cu, c finau, **que, qui** se pronóncien [k]:

causa, pèc, quèir

Qua quo, què, quèi se pronóncien [kw]:

quan, quate, qüestion

I a quauques paraules a on cau escriuer **qua** per rasons etimologiques, encara qu'era prononciacion sigue **ca** [ka]:

quasi, quantitat, qualitat, qualificar; quauque, quauquarrés, quauquarren.

Es grops **-ng**, **-nc** en posicion finau se pronóncien **n** velara [ŋ]. En tot cercar es derivats saberam se lo cau escriuer damb **g** o **c** finau. Ex. *blanc-blanca/long-longa*.

19. ga, go, gu, gue, gui se pronóncien [g] [ɣ]:

gòi, pagar, guèrra

gua, guo, güe, güi se pronóncien [gw] [ɣw]:

guardar, aigües

gl ath darrèr de vocau se pronóncie [ggl]:

agla, règla

20. Es sons d'"s":

ss entre vocaus e **s** enes autes posicions se pronóncien [s]:

passar; sau, pensar; dus

Eth son d' **s sorda** se pòt escriuer:

-damb ua **s** a començament de paraula: *sabata*.

-damb **ss** entre vocaus: *possible*.

-damb **s** darrèr de consonanta: *persona*.

-damb **c/ç** (per questions etimologiques): *doça*.

ce, ci, ça, ço, çu, ç finau se pronóncien [s]:

cèu, caçar; braç

S'escriu **c** o **ç** en torn d'**s** o d'**ss** per rasons etimologiques.

Cossent damb era etimologia, cau escriuer **sciència, scientific**, etc.

Eth son d' **s sonora**:

s entre vocaus e **z** enes autes posicions se pronóncien [z]:

casa, zèro, onze

tz entre vocaus se pronóncie [dz]:

dotze, prètzi

En posicion finau sone coma **ts** [ts]:

auetz, ditz, prètz

Era grafia **ts** non s'utilize en posicion finau sonque quan correspon ath plurau d'ua paraula acabada en **t**:

auets, dits

Atau se hè ua diferéncia grafica entre **-ats**, plurau deth participi, e **-atz**, desinéncia dera 2au. persona deth plurau:

cantats o *cantadi* e *cantatz*.

Era grafia **z** la trobaram tanben enes vèrbs damb eth sufix **-izar** (d'origina grèga e fòrça productiu) coma **realizar, regularizar, civilizar** e en conseqüéncia, tanben enes derivats d'aguesti vèrbs: *realizacion, regularizacion, civilizacion*.

D'autes paraules coma **amazòna, azòt, trapèzi...** formades damb sufixes grècs tanben s'escriueràn damb **z**.

Mès es vèrbs derivats de mots en **-isi** an ua **s**: *analisi, analizar; electrolisi, electrolisar; paralisi, paralisar; psicoanalisi, psicoanalisar...* (An tanben ua **s**, de bon entèner, es vèrbs derivats de mots en **-ís**: *avis, avisar; precís, precisar*).

21. **x** se pronóncie segon era sua posicion ena paraula:

coma **s** [s]: *expèrt*

coma **cs**: [ks]: *tèxte*

coma **tz** [dz]: *examen*

coma **ts** [ts]: *reflexion*

22. **ish** ath darrèr de vocau e **sh** enes autes posicions se pronóncien [ʃ]:

caisha, shada

23. **ch** se pronóncie [tʃ]:

chut, pòcha

24. **th** se lieg coma **t** [t] en bères paraules e coma **ch** [tʃ] en bères autes:

vedèth, eth [t]

còth, poth [tʃ]

En Bausen e Canejan se lieg tostemp coma **ch**. En aguesti lòcs se pronóncien tanben coma **ch** eth **d** finau e eth **t** finau qu'altèrne tamb **d** intervocalic:

hered, cantat/cantada.

Deth punt de vista dera lengua actua, es critèris entà escriuer **th**, les dan es diferéncias dialectaus e era alternança morfologica **-th/-r-**:

vedèth/vederar; eth/era, poth/pora.

th se trape tostemp en posicion finau, trènt-ne es pluraus:

vedèth/vedèths, poth/pothi.

25. **ja, jo, ju, ge, gi** se pronóncien [ʒ]:

coja, coges, jamès, gèsta. Sonen coma tj [dʒ] en començament de diccion.

Sonque en quauques paraules, per rasons etimologiques, s'utilize j ath deuant d'**e**:

majestat, jesuïta, projècte, projeccion

26. **g** finau qu'altèrne tamb **ge, gi** o **j** se pronóncie coma **ch** [tʃ] ath darrèr de vocau e coma **sh** [ʃ] ath darrèr de consonanta.

lieg/liéger/lieja

esparg/espàrger/esparja

27. **tja, tjo, tju, tge, tgi** se pronóncien [dʒ]:

hotjar; hormatge

28. **m** se pronóncie [m]:

mainada, hum

En bères paraules a on se pronóncie coma **n** [n] cau mantier era grafia etimologica:

hemna, compde, temps

Se hè ua diferéncia grafica entre **condar condas** e **hèr compdes** o **tier compde**.

29. **n** se pronóncie [n]:

nau, naua

enguan, pan (dera pòrta)

En posicion finau, eth son abituau d'**n** ei eth qu'an **-ng** e **-nc** finaus damb prononciacion [ŋ]:

pan, vin, man

En aquest darrèr cas, en Pujòlo era **n** ei muda [ø]. Enes ploraus ei muda en tota era Val d'Aran:

mans, cosins

n ei muda [ø] ath darrèr d'**r** en posicion finau:

horn, carn

Comparatz:

hornàs, carnissèr

I a quauques paraules gramaticaus que cau escriuer tamb ua **n** muda, per rasons etimologiques: *non, plan, tan, tanben, tanpòc*.

Se se hè atau, quan calgue prononciar era **n** de **tan**, s'escriuerà **tant**:

Tan polit, tant auriò.

S'escriu **n** dauant **f**: *trionfar, anfiteatre, anfòra...*

30. nh se pronóncie [ɲ]:

nhèu, cunhèra

nh finau, ath deuant d's plarau, s'acostume a prononciar **n** [n]:

punhs

31. l se pronóncie [l]:

lit, molièr

ll [l] s'escriu per rasons etimologiques en bères paraules sabentes. Equivau ara **l·l** deth catalan:

collaborar; ilustrar (col·laborar; il·lustrar)

tl se pronóncie coma **l** dobla [ll]:

catla, espatlat

32. lh se pronóncie [λ]:

hilh, palha, lhet

lh ath dauant d's plarau s'acostume a prononciar **l** [l]:

hilhs

33. r se pronóncie [r] entre vocaus:

pora, cara

e [r] a començament de paraula o en contacte damb consonanta:

còr; pòrta

raon, arren

r en posicion finau generaument ei muda [ø]:

cantar; víuer; molièr

Comparatz:

cantarè, viueria, molièra.

34. h non se pronóncie cap [ø].

Correspon a ua antiga aspiracion que proveng generaument d'ua **f** etimologica.

Se pronóncie encara en Canejan [h]:

hemna, haria.

Cau escriuer eth punt interior (·) en paraules coma **en·hornar** e **des·hèir** entà evitar era confusion damb es digrafs **nh** e **sh**.

Se mantierà era **h** enes manlèus exotics pòc integrats: *maharajah, hardware...*

35. Quan i a assimilacion fonetica ath laguens d'ua paraula, cau mantier era grafia etimologica, quan i a assimilacion per fonetica sintactica, cau mantier constanta era grafia des paraules:

administracion [amministrasjúŋ].

dissabte [dissátte] .

barratz-la, era pòrta [bařálla].

L'ac darè [laddarɛ̃] .

36. Era accentuacion

Pòrten accent grafic:

a) toti es **e e o** dubèrts [e] [ɔ]

bèra, pè

òme, pòcha

b) Es paraules oxitones (agudes) acabades en:

à,às: *veiràs, hornàs*

é,és: *aué, francés*

í,ís: *daurí, decidís*

ó,ós: *Arró, amistós*

ú,ús: *Salardú, dempús*

c) Es paraules paroxitones (planes) acabades en consonanta diferenta d'**s**, en diftong o diftong plurau que non siguen cap formes verbaus acabades en **-en**:

parlàuem, córrer, conseqüència, abséncias

d) Es formes verbaus oxitones (agudes) acabades en vocau seguida d'**n**:

parlaràn, voleràn, ei a díder es tresaus persones deth plurau des formes en futur d'indicatiu. Non accentuaram es formes verbaus oxitones acabades en **n** que non siguen en futur.

e) Es formes verbaus paroxitones qu'acaben en **-en** sonque s'accentuaràn quan aguest sigue precedit de vocau atona: *pronóncien, denóncien* e non pas quan sigue precedit de consonanta: *saben* o vocau tonica: *sabien*.

Tanben accentuaram, entà hèr era prononciacion corrècta, es prumèras personas deth present d'indicatiu des vèrbs acabadi en **-iar**, que son paroxitones, entà facilitar era prononciacion : *estúdi* e non (estudí) o *càmbii* e non (cambí).

(Remerquem qu'eth **doble i** recuelh eth radica deth vèrb: **estudi-** mès era desinècia pròpria deth present dera prumèra conjugason: **-i**

f) En çò que tanh as paraules proparoxitones, cau rebrembar qu'era sua introduccion en aranes ei recenta. Ei per aquerò que cau díder e escriuer *logica, politica...*e, parallèlament, *logic, politic*, en tot seguir era tendéncia tradicionau dera lengua, que ditz *vibora, povora*.

g) Es paraules monosillabiques següentes:

tà, forma abreujada d' **entà**.

é per **ei** en **i é** : *-Era gojata non i é.*

qué interrogatiu o relatiu quan aguest darrèr ei precedit de preposicion:

- *Qué vòs? /Qué as? (Interrogatiu)*

- *Er ahèr de qué parli. (Relatiu precedit de preposicion).*

totes es paraules monosillabiques que pòrten è dubèrt o ò: *pòt, pè...*

S'es règles hèr a coïncidir eth trèma e er accent sus era madeisha letra, non s'escriu sonque er accent:

país

37. Eth junhent

S'utilize eth junhent (-):

a) Enes paraules compausades, sonque quan ei viu eth sentiment dera composicion:

- Quan es dus elements dera composicion hèn eth plurau:

gat-garièr/gats-garièrs .

arrata-cauda/arrates-caudes.

- Quan era paraula compausada ei hèta tamb era repeticion o era succession de formes verbaus, d'onomatopèies o de formes expressiues.

anin-anan, calamic-calamac.

- Quan era paraula compausada ei hèta tamb ua frasa d'ua cèrta complexitat:

Dèisha-m'estar:

b) Enes numeraus següents:

dètz-e-sèt, dètz-e-ueit, dètz-e-nau

de vint-e-un a vint-e-nau

Era prononciacion s'a de hèr coma se siguesse escrit: *desassèt...*, *vintaun...*

Entà unir tamb eth vèrb es pronòms enclitics -es pronòms atons que van ath sòn darrèr-, quan non i a cap elision dera vocau deth pronòm:

Guarda-la, sauva-m'ac

Se pòt salvar era **r** der infinitiu quan aguest se combine damb pronòms:

Cantar-la, dider-la

Mès **sauvà'c**, tamb elision der **a** d' **ac**.

Cau observar qu'en aguest cas non s'escrui cap era **r** der infinitiu des vèrbs.

- Es punts cardinaus o quan eth primèr mot ei un punt cardinau: *nòrd-èst*, *nòrd-american*.

- Enes mots compausats damb eth prefixe **non**: *non-violéncia*.

Non meteram junhent enes auti numeraus e tanpòc enes mots damb formes prefixades coma *archimilionari*, *exconselhèr*; *vicesindic*, *precristian*, *ultraconservador*, *grècoroman*, *politicoeconomic*, *fisicoquimic*...

Non doblaram es consonantes **r** e **s** ath miei de paraula: *entresenha*, *contraròtle*, *grècoroman*.

38. Er apostròf

S'utilize er apostròf:

a) Entà indicar era elision dera vocau des paraules següentes quan sigue en contacte tamb era vocau iniciu d'ua auta paraula que non sigue cap un pronòm aton diferent d'ac (guardatz eth punt b):

- **se**, conjoncion:

s'entenes çò que diden, conda-m'ac.

- **que**, conjoncion, particula enonciatiua, relatiu sense èster precedit de preposicion:

Non sap qu'arriben deman.

Son es mainatges qu'escoten damb mèis interès.

Qu'ac portarè jo.

- **Be**, particula enonciatiua:

B'escotaràn ara!

- **De**, preposicion:

Separada de d'outes tèrres.

- b) Entà indicar era elision dera vocau enes següents pronòms e particules pronominaus:
- **es**-equivalent de **les** e **en** o **ne** en contacte tamb era vocau finau d'un aute pronòm aton, des particules **se**, **que**, **be** (guardatz er apartat a) e **non**, advèrbi, o dera vocau iniciàu des vèrbs.

Me's cromparà equivalent de *Me les cromparà*.

Te'n daràn.

Se's vòs, te's dongui, equivalent de *Se les vòs, te les dongui*

Jo sabi que'n pòrten.

Be'n traparà!

No'n vò deishar tanti.

En quauqui endrets i a tanben es formes '**m**, **t**', '**s**, de **me**, **te**, **se**, que pòden aparéisher ath darrèr des vèrbs:

Canta'm, pòrta't, lauà's.

- **me**, **te**, **se** (es), **lo**, **le**, en contacte damb era vocau iniciàu d'un vèrb o tamb er **a** deth pronòm **ac**.

L'escoten damb atencion.

M'ac daràn deman.

- **ac** en contacte tamb era vocau finau d'un vèrb:
sauva'c.

- c) Entà indicar era elision dera s de **mos** e **vos** quan se combinen damb d'auti pronòms atons:

Mo'n vam .

Vo'les portarè jo madeish .

- d) Enes següenti pronòms indefinits variables:

quauqu'un, quauqu'ua, quauqu'uns, quauqu'ues.

E ena locucion prepositiua:

pr'amor de/que, per'mor de/que.

39. Es contraccions des articles definitns tamb es preposicions **a**, **en**, **de**, **per**, **entà** o **tà** e **enquia** s'escruien en ua paraula:

ath, ar; ara, as; en, ena, na (aferèsi d'*ena*), *enes, nes* (aferèsi d'*enes*)

deth, der; dera, des; peth, per; pera, pes; entath, tath, entar, tar;

enquiath, enquiar; enquiara, enquias.